

การพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

A Model Development of Participatory Land use in Saengpha Sub-district, Nahaew District, Loei Province

ประชา แสนกลาง*

Pracha Sanklang

เสาวภา สุขประเสริฐ**

Saowapa Sukprasert

พรกมล ระหาญนอก**

Pornkmon Rahannok

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดิน ค้นหาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย รวม 96 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประเด็นการประชุมแบบมีส่วนร่วมและแผนที่เดินดิน ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูลและด้านวิธีการ วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งได้ 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ก่อนการแบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้าย (พ.ศ.2490-2513) มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ที่อยู่อาศัยเป็นแบบรวมกลุ่มเพื่อความปลอดภัย ยึดมั่นในพุทธศาสนา ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการตั้งโรงเรียน ระยะที่ 2 แบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้ายออกมาเป็นอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย (พ.ศ.2513-2537) มีการตั้งหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย มีการร่วมกันแก้ไขปัญหาหลากหลาย คนในชุมชนยึดมั่นในศาสนาประเพณี วัฒนธรรม การเกษตรมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว จัดตั้งกลุ่มจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การตั้งหมู่บ้านเป็นแบบใหม่เพื่อความมั่นคง ระยะที่ 3 มีการยกฐานะหน่วยงานปกครองท้องถิ่นขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (พ.ศ.2537 จนถึงปัจจุบัน) การตั้งถิ่นฐานหนาแน่น มีการปรับปรุงเส้นทาง แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จัดสรรพื้นที่ทำเกษตรกรรม ใช้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ลักษณะเป็นหมู่บ้านเพื่อความมั่นคง มีป่าชุมชน เป็นพื้นที่กันชนและเป็นพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านสังคมใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยเป็นกลุ่ม แบบการจัดสรรพื้นที่ทำกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมตามความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี มีโรงเรียนเพิ่มขึ้น ด้านเศรษฐกิจใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย มีการค้าขายริมทาง ด้านการเมืองมีพื้นที่ศูนย์กลางในกิจกรรมทางการเมือง พื้นที่กันชน เขตแดนเกี่ยวกับด้านความมั่นคงในการแสดงเขตแดนของประเทศ ด้านสิ่งแวดล้อมใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ มีการสร้างกฎเกณฑ์ป่าชุมชนซึ่งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอยและแหล่งของพืชที่ใช้เป็นยาสมุนไพร การพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้วจังหวัดเลย

*นักศึกษาลัทธิปริยัติปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

**อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินครอบคลุมทุกด้านเป็นแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับองค์กรในชุมชน

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม / ตำบลแสงภา

ABSTRACT

The objectives of this research were: to study the situations of land use, to investigate the guidelines for land use and to develop a model for participatory land use in Saengpha Sub-district, Nahaew District, Loei Province. The participatory qualitative approach was applied. The target group was 96 key informants. The instruments were in-depth-interview, focus group discussion guideline, workshop guideline and participatory meeting guideline, and geo-social mapping forms. Data and methodological triangulations were used for data checking. Data was analyzed by content analysis. Statistics used were percentage, mean and standard deviation. The results of the study were as follows: The situations of land use were divided into 3 phases. First phase it was before administration from Dansai district (1947-1970), It signified the settlement of the plentiful areas, cluster settlement for safety, Buddhism engagement, participation in activities and school establishment. Second phase was the separation Nahaew District from Dansai District administration (1970-1994), It signified new establishment of 6 villages in the national forest conservation areas and Phusuansai national park, The was participation in problem solving, religious, cultural and traditional engagement, livestock and mono-crops, security areas, natural resource conservation group and villages establishment for security. Third phase it was the upgrade of local government as the Tambon Administration Organization (1994-present), It signified more crowded settlement, transportation improvement, reservoirs for agricultural activities, various agricultural areas allocation, mutual natural resource management, community forest, villages for security as the buffer areas, and the Phusuansai national park as conservative tourism promotion. The guidelines for land use indicated social aspects. Consisting the cluster settlement of land use for living, the allocation of areas for participation in religious, cultural and traditional activities and more schools. On economic aspect, it consisted of the land use of various agricultural activities. On political aspect, it consisted of the central areas for political activities, buffer areas, and the security areas as the border line of the country. Besides, on environmental aspect, it consisted of the use of natural reservoirs, regulations for community forest use as food, wood, and herbal sources. The model development for participatory land use in Saengpha Sub-district, Nahaew District, Loei Province signified the concepts of land use of all aspects. The principle was the participation of people of community and organizational was found.

Keywords : Participatory Land Use / Saengpha Sub-district

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์เชื่อมโยงทุกภูมิภาคในพื้นที่โลกเข้าด้วยกันเป็นโลกที่ไร้พรมแดน จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นการก้าวเข้าสู่การปฏิวัติข่าวสารข้อมูลทำให้พลเมืองของโลกความสามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วขึ้น จากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งของโลก ชุมชนท้องถิ่นเล็กๆ ที่ห่างไกลความเจริญก็สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศและความเป็นไปของโลกได้เท่าเทียมชุมชนเมืองใหญ่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่รวดเร็วมีผลกระทบต่อมนุษย์ สังคม ทรัพยากรของโลก “ความมากมายของผลกระทบที่ทำให้สังคมแตกสลาย การล่มของประชาธิปไตย การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในอัตราที่รวดเร็ว การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของเชื้อโรค ความยากไร้และการลดคุณค่าของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น” (Capra, Fritjof, 2002. from Wikipedia.org, 2015, p.22) ทั้งนี้ เนื่องการนำทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ มาใช้ประโยชน์การบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน ที่ยังขาดทิศทางและรูปแบบที่เหมาะสม ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญไปที่เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตทางภาคการเกษตรกรรมหรือการวางผังเมืองเฉพาะในชุมชนที่สำคัญ (Wichiennoi, N., 2008, p.57) ซึ่งเป็นการแข่งขันในการนำทรัพยากรมาใช้ในการผลิตและรวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการของพลเมืองโลกที่มีจำนวนมากขึ้น ที่ยังขาดการเชื่อมโยง ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรอบด้านเป็นที่มาซึ่งต้นเหตุของปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน

การแสวงหารูปแบบของความร่วมมือเกี่ยวกับการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนในโลกอย่างเหมาะสม ได้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความสมดุลจะต้องมองเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญในทุกๆ มิติ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน หากมีรูปแบบที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในชุมชนที่สามารถสร้างความสมดุลอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงโดยที่ชุมชนร่วมกันรับรู้ มีความเข้าใจที่ถูกต้อง ตระหนักในปัญหา หาแนวทางและการแก้ปัญหาพร้อมกันรวมทั้งการรับประโยชน์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม จากพื้นฐานของชุมชนและวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งเกิดจากประสบการณ์และความคิดทางปัญญาที่สร้างสรรค์สะสมกันมาเป็นระยะเวลานานโดยการมีส่วนร่วม อันจะนำมาซึ่งรูปแบบการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนนั่นเอง

จังหวัดเลย เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำการเกษตรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้พื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำที่สำคัญ เกิดปรากฏการณ์ภัยจากธรรมชาติทวีความรุนแรงมากขึ้น ในปี 2545 เกิดน้ำท่วมใหญ่เกิดการพังทลายของที่ดิน ชุมชนได้รับผลกระทบที่ก่อให้เกิดภัยทางธรรมชาติที่รุนแรงมาก สร้างความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งความเสียหายทางเศรษฐกิจ ทางสังคม สิ่งแวดล้อม วงกว้าง มีพื้นที่บางแห่งอาทิ ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ในอดีตประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในทางสังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกันภัยทางธรรมชาติ จนสามารถรักษาและสร้างชุมชนสืบทอดได้อย่างยาวนาน แต่เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้น ทำให้ได้รับผลกระทบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและทำให้ละเลยหลงลืมองค์ความรู้ที่มีในอดีต (Sangha Sub-district Administrative Organization 2015, p.7) จึงเป็นมูลเหตุที่สำคัญในการวิจัยพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
2. เพื่อค้นหาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ ศึกษาบริบททางสังคม เกี่ยวกับสถานการณ์ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน แสวงหาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน นำสู่การพัฒนา รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ตอบโจทย์วิจัยว่าจะพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร โดยออกแบบการวิจัยดังนี้ กลุ่มเป้าหมาย (Target groups) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้ 1) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา ราษฎรชาวบ้าน กลุ่มอนุรักษ์ สมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 30 ราย 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน เครือข่ายราษฎรชาวบ้าน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ สมาชิกกลุ่มอาชีพและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ จำนวน 30 ราย 3) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ ราษฎรชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ 36 ราย รวมประเมินผลการพัฒนารูปแบบ

ขั้นตอนวิธีการศึกษา ได้ออกแบบการวิจัยเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนศึกษาสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เครื่องมือ แบบบันทึกทบทวนเอกสาร แบบการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา 3 ระยะ

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา โดยเทคนิคการทำแผนที่เดินดิน การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือ แบบสำรวจแผนที่เดินดินแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสรุปแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา 3 ระยะ

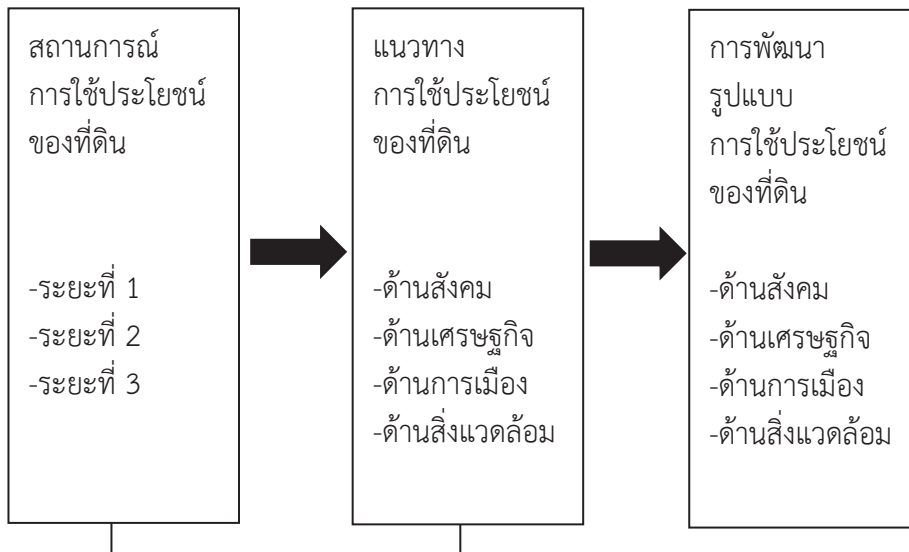
3. ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา ร่างรูปแบบตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ การประชุมแบบมีส่วนร่วมโดยเทคนิคการระดมสมองและการสัมภาษณ์ ประเมินผลรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม เครื่องมือ รูปแบบ(ร่าง) การวิพากษ์ของผู้เชี่ยวชาญ ประเด็นคำถามในการประชุมแบบมีส่วนร่วม ประเด็นคำถามในการประชุมแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย สรุปผลการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา

การตรวจสอบข้อมูล ที่มีความแตกต่างในวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา
2. ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้สรุปการวิจัยที่ดำเนินตามลำดับ ขั้นตอนในการวิจัยเพื่อสนับสนุนผลการวิจัย ดังนี้

1. จากการวิเคราะห์สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย พบว่า สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการตั้งหมู่บ้านในตำบลแสงภา แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ก่อนแบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้าย (พ.ศ.2490-2513) พบว่าบ้านแสงภา บ้านปาก่อ บ้านหัวนา (หมู่บ้านที่แยกตัวออกมาจากบ้านแสงภา) นั้น เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ก่อตั้งมานานกว่า 400 ปี ก่อนมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ใช้พื้นที่ของ วัดศรีโพธิ์ชัย วัดพระธาตุดินแดน เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ปฏิบัติธรรมของประชาชน เป็นจุดศูนย์รวม ประชาชนเพื่อใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่หยุดทำงานในวันพระ เข้าวัดปฏิบัติ ธรรมภาวนารักษาศีล การมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมอันดีงาม อาทิ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้และการทำบุญ ลานหินสีก้อน ประกอบอาชีพโดยใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมของหมู่บ้าน พื้นที่ราบของหมู่บ้านใช้ทำนาข้าวและ พื้นที่ทางการเกษตรเดิม มีการเก็บหาของป่าล่าสัตว์เป็นอาหาร พื้นที่ที่มีอันตรายต่อชีวิตจะเป็นพื้นที่ในป่าที่บิที่ ราษฎรเข้าไปหาอาหาร สมุนไพร ซึ่งมีสัตว์ร้าย

ระยะที่ 2 เมื่อแบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้ายเป็นอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย (พ.ศ.2513-2537) พบว่า บ้านนาปอ บ้านบ่อเหมืองน้อยและบ้านห้วยน้ำฝัก เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติ ทั้งนี้บ้านบ่อเหมืองน้อย บ้านห้วยน้ำฝัก เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงตาม แนวชายแดน มีการขอใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้และกันพื้นที่ออกจากเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ชัดเจนของหมู่บ้าน วัดป่าบ้านนาปอ วัดป่าสิรินธรและวัดป่าบ้านบ่อเหมืองน้อย เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อใช้ในการปฏิบัติธรรม ของประชาชน เป็นจุดศูนย์รวมประชาชนเพื่อใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่หยุด ทำงานในวันพระ เข้าวัดปฏิบัติธรรม ภาวนา รักษาศีล มีส่วนร่วมใน ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ และการทำบุญลาน หินสีก้อน ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว อาทิ ไร่เชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด และมีการใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพที่ทาง

ราชการส่งเสริมเพิ่มเติมอาชีพ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเพาะเห็ดหอม การปลูกพืชเมืองหนาว (สตรอเบอร์รี่ แมคคาเดเมีย) ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านใช้ในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมราษฎรในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน แจ้งข่าวสารทางราชการรวมทั้งการเลือกตั้งตัวแทนหมู่บ้านอย่างเปิดเผย ส่วนที่การเลือกตั้งตัวแทนในระดับต่างๆ ที่ต้องออกเสียงเป็นความลับมีการใช้พื้นที่ของวัดหรือโรงเรียน การใช้พื้นที่ทางความมั่นคงในกรณีที่เกิดสาธารณภัยขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านใช้วัด/โรงเรียน เป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือราษฎรรวมทั้งการมอบความช่วยเหลือจากทางราชการ

ระยะที่ 3 มีการยกฐานะหน่วยงานปกครองท้องถิ่นขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (พ.ศ.2537 จนถึงปัจจุบัน) ปัจจุบันส่วนใหญ่พบว่ามีการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับครอบครัวที่มีลักษณะบ้านที่มีความแข็งแรง โดยใช้วัสดุจากทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง มีการใช้วัสดุก่อสร้างตามสมัยนิยม (อิฐ ปูน กระเบื้อง สังกะสี หรือ ดินเผา และเซรามิค) มีการสร้างบ้านเรือนหนาแน่นขึ้นตามจำนวนประชากรที่มากขึ้น ส่วนบ้านห้วยน้ำฝัก เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยพบว่าไม่มีการพัฒนาหรือขยายขึ้นเนื่องจากไม่ปรากฏกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ ในการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกันใช้พื้นที่ศาลาเอนกประสงค์ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน หรือ ที่วัด ที่ทำการกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการทำมาหากิน ใช้พื้นที่ของวัดศรีโพธิ์ชัย วัดพระธาตุดินแดน วัดป่าบ้านนาปอ วัดป่าสิรินธร วัดป่าบ้านบ่อเหมืองน้อย เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ปฏิบัติธรรมของประชาชน เป็นจุดศูนย์รวมประชาชนเพื่อใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่หยุดทำงานในวันพระ เข้าวัด ปฏิบัติธรรม ภาวนา รักษาศีล การร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีแห่ต้นดอกไม้และการทำบุญลานหินสีก้อน เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญของคนในหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ซึ่งจากการรักษา ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ นับว่าเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่สำคัญโดยกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ร่วมกันจัดเป็นกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สถานที่ทางการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) ที่สำคัญของหมู่บ้านในตำบลแสงภา มีดังนี้ โรงเรียนบ้านแสงภา (พ.ศ.2460) โรงเรียนบ้านบ่อเหมืองน้อย โรงเรียนบ้านห้วยน้ำฝัก (พ.ศ.2532) และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนาปอ (พ.ศ.2539) พบว่าบ้านบ่อเหมืองน้อยมีกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรประสบความสำเร็จในการแปรรูปแมคคาเดเมีย สามารถสร้างรายได้ขยายพื้นที่การปลูกได้ครอบคลุมตามเป้าหมายของสมาชิกมี “การสร้างป่า สร้างรายได้” ที่เกษตรกรทำการเกษตรที่เกี่ยวคู่กับธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่เพื่อสร้างผลผลิตจากธรรมชาติ อาทิเช่น กลุ่มการปลูกพืชสมุนไพรผลิตลูกประคบ กลุ่มผลิตไม้กวาด การเลี้ยงสัตว์ ส่วนพื้นที่ในทางการค้าสองข้างทางของเส้นทางคมนาคมทางผ่านหมู่บ้าน แปลงการเกษตรกรรม พื้นที่ตามโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ เป็นพื้นที่ในทางการค้าขายสินค้าของเกษตรกรซึ่งกรรมการกลุ่มอาชีพและคณะกรรมการหมู่บ้านได้จัดตั้งขึ้นมาและมีลานรับซื้อสินค้าทางการเกษตรเกิดขึ้น คณะกรรมการหมู่บ้านได้ประชาคมราษฎรตกลงให้มีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชนระหว่างเขตแดนที่ทำมาหากินกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวนทรายจากทางราชการเพื่อสร้างให้เกิดความมั่นคงเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประชาชน การใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อมมีลักษณะการใช้เป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำ การอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรมที่มีแหล่งต้นน้ำจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ สำหรับพื้นที่ป่าชุมชนหมู่บ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติรวมทั้งเป็นแหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้าน มีการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้าน ส่วนพื้นที่การกำจัดขยะของหมู่บ้านมีการจัดเก็บขยะโดยองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภาไปดำเนินการฝังกลบที่ทางราชการกำหนด ส่วนชุดหลุมฝังกลบหรือเผาทิ้งเหลือน้อยมากเนื่องจากพื้นที่ในเขตที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัด

2. การค้นหาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล พบและสรุปแนวทางได้เป็นด้านต่างๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการแบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้าย (พ.ศ. 2490-2513) มีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ด้านสังคมคือใช้เป็นที่อยู่อาศัย การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำมาหากิน การปศุสัตว์หรือ พิธีทางศาสนาเช่น ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ภาวนาและรักษาศีล การแสดงทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ทำบุญจุดลานหินสีก้อน ด้านเศรษฐกิจ การทำนาข้าว เช่น นาข้าว ข้าวไร่ ด้านการเมือง คือ การปศุสัตว์หรือ การแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน การจัดงานที่สำคัญของหมู่บ้าน ด้านสิ่งแวดล้อม คือ เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค และการเกษตรกรรม ป่าไม้ แหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งยาสมุนไพร และการกำจัดขยะ โดยการเผาทำลาย

ระยะที่ 2 เมื่อแบ่งการปกครองจากอำเภอด่านซ้ายเป็นอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย (พ.ศ.2513-2537) มีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ด้านสังคมคือใช้เป็นที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำมาหากิน การปศุสัตว์หรือเช่น การประชุม การแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน พิธีทางศาสนาเช่น ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ภาวนาและรักษาศีล การแสดงทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ทำบุญจุดลานหินสีก้อน ตั้งสถานศึกษา เช่น การตั้งสถานที่ทางการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) ด้านเศรษฐกิจ การทำนาข้าว เช่น นาข้าว ข้าวไร่ การเกษตรพืชเชิงเดี่ยว เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่สับปะรด ด้านการเมือง คือ การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งข่าวสารทางราชการ การปศุสัตว์หรือ การแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน การจัดงานที่สำคัญของหมู่บ้าน การเลือกตั้งตัวแทน/การเลือกตั้งทั้งที่เปิดเผยและออกเสียงเป็นความลับ ศูนย์กลางในการช่วยเหลือราษฎรเช่น กรณีที่เกิดสาธารณภัยและกรณีพิพาทระหว่างประเทศ พื้นที่แนวเขตกันชนเขตแดนความมั่นคงของประเทศ ด้านสิ่งแวดล้อม คือ เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขาและการเกษตรกรรม ป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งยาสมุนไพร และการกำจัดขยะเช่น การ เผาทำลาย

ระยะที่ 3 มีการยกฐานะหน่วยงานปกครองท้องถิ่นขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (พ.ศ.2537 ถึงปัจจุบัน) มีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ด้านสังคมคือใช้เป็นที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น มีความแข็งแรง และขยายมากขึ้น การกำหนดผังพื้นที่ในชุมชน และวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนา สาธารณูปโภค การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำมาหากิน การแปรรูปผลผลิตและการนันทนาการ การปศุสัตว์หรือเช่น การประชุม การแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน พิธีทางศาสนาเช่น ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ภาวนาและรักษาศีล การแสดงทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ทำบุญจุดลานหินสีก้อน ตั้งสถานศึกษา เช่น การตั้งสถานที่ทางการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) ด้านเศรษฐกิจ การทำนาข้าว เช่น นาข้าว ข้าวไร่ การเกษตรพืชเชิงเดี่ยว เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่สับปะรด การเกษตรที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ เช่น แมคคาเดเมียนัท การปลูกพืชเชิงอนุรักษ์จำหน่ายเช่น สมุนไพรลูกประคบ แชมพูผลไม้กวาด การประกอบอาชีพที่ทางราชการ ส่งเสริม เช่น เห็ดหอม การปลูกพืชเมืองหนาว การค้าขาย ข้างทาง แปลงเกษตรกรรม พื้นที่โครงการ ที่ทำการ กลุ่ม ด้านการเมือง คือ การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งข่าวสารทางราชการ การปศุสัตว์หรือ การแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน การจัดงานที่สำคัญของหมู่บ้าน การเลือกตั้งตัวแทน/การเลือกตั้งทั้งที่เปิดเผยและออกเสียงเป็นความลับ ศูนย์กลางในการช่วยเหลือราษฎรเช่น กรณีที่เกิดสาธารณภัยและกรณีพิพาทระหว่างประเทศ การตั้งป่าชุมชนเป็น พื้นที่แนวเขตที่ทำกินกันชนเขตแดน ความมั่นคงของประเทศ ด้าน สิ่งแวดล้อม คือ เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขาและการเกษตรกรรม ป่าไม้ เช่น

การตั้งป่าชุมชน แหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งยาสมุนไพร และการกำจัดขยะเช่น การฝังกลบ เผาทำลาย ความรู้ในการจัดการที่ถูกต้อง

3. ผลของการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

จากข้อมูลการศึกษาสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการวิเคราะห์หาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ทั้ง 3 ระยะ ผู้วิจัยได้สรุปเสนอเป็น(ร่าง)รูปแบบ เกี่ยวกับ แนวคิด หลักการ กระบวนการ วิธีการ การมีส่วนร่วม กิจกรรมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม นำสู่การพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม โดยการ ตรวจสอบรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญวิพากษ์และนำไปเสนอในการประชุมแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งได้ประเมินผล เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่ามี การเข้ามามีส่วนร่วมในทางการพัฒนาสังคม ตามกระบวนการทางสังคม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ ทฤษฎีใหม่ การสร้างป่าสร้างรายได้ กลุ่มใช้น้ำ ประชาคม การจัดการการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับดินและน้ำ ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลายที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันดังนี้ การตั้งหมู่บ้าน ทางศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา การ สร้างป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง การเกษตรพืชเชิงเดี่ยว การทำงานเป็นเครือข่าย การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทำกิจกรรมกลุ่ม การเตรียมสถานที่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม การจ่ายน้ำ การพัฒนาคน สร้างป่าชุมชน การอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำต้นทุน ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้ การตั้งบ้านเรือน การเข้าถึงทรัพยากร ปฏิบัติธรรม ทำบุญ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ พัฒนาคน ปลูกแปรรูปสมุนไพร แชม แมคคาเดเมียหน้ท ทำนาข้าว ข้าวไร่ ไร่เชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด แปรรูปการเกษตร แปรรูปแมคคาเดเมียหน้ท สมุนไพร ไม้กวาด อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นันทนาการ ช่องทางการตลาด จำหน่ายผลผลิตการผลิต การประชุมแก้ไขปัญหา เลือกตั้งตัวแทน ช่วยเหลือสาธารณภัย ความมั่นคงในพื้นที่ ความมั่นคงในอาชีพของประชาชน พึ่งตนเอง จัดการขยะ กำหนดพื้นที่กันชน ทำกินเดิม ป่า ชุมชน ปลูกป่า ประปาภูเขา

4. การประเมินผลเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ในการประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อประเมินเกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติ กลุ่มเป้าหมาย พบดังนี้

4.1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไป สถานะภาพกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอนุรักษ์สร้างป่าสร้าง รายได้ รองลงมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชน ชาวบ้าน และสมาชิกกลุ่ม อาชีพ เพศ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นชาย อายุ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่อายุ 51 ปีขึ้นไป การศึกษา กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา 1-6/ปวช. อาชีพ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกร รายได้ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีรายได้ 9,000-15,000 บาทต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 1-3 คน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ ในหมู่บ้านตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป

4.2 ความรู้ ความเข้าใจ ที่เกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา พบว่า

1) ประเด็นทางสังคม มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือบ้านแสงภา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่กว่า 400 ปี ก่อนมีการ ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การทำบุญลานหินสีก่อนเป็น วัฒนธรรมที่สำคัญของตำบลแสงภา 2) ประเด็นทางการประกอบอาชีพ มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือการทำ นาข้าวในพื้นที่ราบของหมู่บ้านเป็นการทำเพื่อบริโภค การทำเกษตรเชิงเดี่ยว อาทิ ไร่เชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด เป็นการทำในที่ทางการเกษตรกรรมเดิม 3) ประเด็นทางการเมือง มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือการประชุม

คณะกรรมการหมู่บ้านและราษฎรในหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหา แจ้งข่าวสาร เลือกตัวแทนอย่างเปิดเผยใช้ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 4) ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ

4.3 ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา พบว่า 1) ด้านสังคม ประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ บ้านแสงภาเป็นหมู่บ้านเก่าแก่กว่า 400 ปี ก่อนมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ/เขตอุทยานแห่งชาติฯ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้และ การทำบุญ ลานหินสีก้อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวตำบลแสงภา 2) ด้านเศรษฐกิจ ประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ การทำนาข้าวในพื้นที่ราบของหมู่บ้านเป็นการทำเพื่อบริโภค การทำเกษตรเชิงเดี่ยว อาทิ ไร่เชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด เป็นการทำการเกษตรในพื้นที่ทำกินเดิม 3) ด้านการเมือง ประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ การประชุมการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ราษฎรในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหา แจ้งข่าวสาร เลือกตัวแทนอย่างเปิดเผย ใช้ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ น้ำใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ

4.4 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา พบว่า 1) ด้านสังคม มีความรู้ ความเข้าใจ ว่า บ้านแสงภา บ้านห้วยนา บ้านปาก่อ บ้านนาปอ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งกฎหมาย จากการตั้งถิ่นฐานของราษฎรในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการตั้งหมู่บ้านมีทรัพยากร อากาศความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตที่เหมาะสม ประเพณีแห่ต้นดอกไม้การทำบุญลานหินสีก้อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของตำบลแสงภา 2) ด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ การทำนาข้าวในพื้นที่ราบของหมู่บ้านเป็นการทำเพื่อบริโภค 3) ด้านการเมือง เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ราษฎรในหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหา แจ้งข่าวสาร เลือกตัวแทนอย่างเปิดเผย ใช้ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ

4.5 ทักษะคิดต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา พบว่า 1) ด้านสังคม ทักษะคิดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.1) ประเด็นที่ว่า ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ การทำบุญลานหินสีก้อนเป็นวัฒนธรรมสำคัญของตำบลแสงภา 2) ด้านเศรษฐกิจ ทักษะคิดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.2) ประเด็นที่ว่า การทำนาข้าวในพื้นที่ราบ เป็นการทำเพื่อบริโภค 3) ด้านการเมือง ทักษะคิดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.3) ประเด็นที่ว่า การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมราษฎร ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหา แจ้งข่าวสาร เลือกตัวแทนเปิดเผย ใช้ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ทักษะคิดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.1) ประเด็นที่ว่า น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา การเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ

4.6 ทักษะคิดมีต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา พบว่า 1) ด้านสังคม มีส่วนร่วมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.0) ประเด็นที่ว่า ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การทำบุญลานหินสีก้อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของตำบลแสงภา 2) ด้านเศรษฐกิจ มีส่วนร่วมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.1) ประเด็นที่ว่า การทำนาข้าวในพื้นที่ราบเป็นการทำเพื่อบริโภค 3) ด้านการเมือง มีส่วนร่วมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.1) ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมที่ว่า การประกอบอาชีพของประชาชนที่มีเขตทำกินในแนวเขตของอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้มีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.9) ประเด็นที่ว่า น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติภูสวนทราย

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าประเด็นสำคัญที่ควรนำเสนอในการอภิปรายผล ดังนี้
การศึกษาสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม

1. การตั้งหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457 หมวด 3 ว่าด้วยการปกครองหมู่บ้าน การจัดตั้งหมู่บ้าน กำหนดหลักเกณฑ์การตั้งหมู่บ้าน 2 ประการ คือ 1) ที่มีคนอยู่รวมกันมากถึงจำนวนบ้านน้อย ให้ถือเอาจำนวนคนเป็นสำคัญประมาณ ราว 200 คน เป็นหมู่บ้านหนึ่ง 2) ถ้าเป็นที่ผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน ถึงจำนวนคนจะน้อย ถ้ามีจำนวนบ้านไม่ต่ำกว่า 5 บ้านแล้วจะจัดเป็นหมู่บ้านหนึ่งก็ได้ พิจารณาถึงความจำเป็นและความเหมาะสม โดยให้ถือความสะดวกแก่การปกครอง แต่พบว่า บ้านแสงภา บ้านปาก่อ บ้านหัวนา (หมู่บ้านที่แยกตัวออกมาจากบ้านแสงภา) เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ก่อตั้งมานานกว่า 400 ปี ก่อนมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ส่วนการตั้งบ้านนาบ่อ บ้านบ่อเหมืองน้อย บ้านห้วยน้ำผก เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรที่มีแหล่งต้นน้ำ พื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติรวมทั้งเป็นแหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้าน มีการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้านและเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน ซึ่งมีความสอดคล้องตามแนวทางตามกระบวนการพัฒนาสังคมคือ 1) เกี่ยวกับด้านสังคม อาทิ การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน เพื่อเพิ่มคุณค่าในความเป็นมนุษย์การเข้าถึงทรัพยากร ความยุติธรรม อิสรภาพ ความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตที่เหมาะสม 2) การใช้กลยุทธ์อย่างสอดคล้อง และ สมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการภายในของสถาบันทางสังคมตามเป้าหมายการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต ในโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อย่างทั่วถึง ด้วยการควบคุมติดตามอย่างมีระบบต่อทิศทางและแนวโน้มที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบต่อสังคม (Roekhray, D., 2015, p.87) สอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านนำมาใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติและแหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้าน ตามที่สมาชิกในหมู่บ้านความต้องการซึ่งเป็นระบบทางสังคมที่เป็นโครงสร้างของชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในระบบที่มีการปรับเปลี่ยนสร้างสมดุลของสังคมกระบวนการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งมีงานวิจัยของกรมพัฒนาที่ดินได้วิจัยและสรุปรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553 หน้า 115 พบว่า ทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศไทยสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์สูงและอย่างยั่งยืนได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ดำเนินการได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งนี้ต้องดำเนินการเป็นระบบและเป็นขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ การออกหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อการบังคับใช้การปรับปรุงแก้ไขและบำรุงดิน การส่งเสริม ให้ความรู้แก่ประชาชนที่เป็นรูปธรรม การศึกษาวิจัย ตลอดจนการรวมหน่วยงานเพื่อให้มีการประสานการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้มีการวางแผนการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่ดินได้อย่างยั่งยืนได้ ดังนั้นการจัดตั้งหมู่บ้านจะต้องนำเอาองค์ประกอบอื่นๆ ที่สำคัญของหมู่บ้านมาเป็นหลักเกณฑ์เพิ่มเติมนอกเหนือจากจำนวนคน และหลังคาเรือนดังปัจจุบันนี้

2. ความเชื่อในพุทธศาสนาซึ่งมีการสืบทอดมาอย่างยาวนานที่อาจจะได้รับผลกระทบและวิกฤตศรัทธาจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และการบุกรุกพื้นที่ป่าสมบูรณ์ที่ทำลายระบบนิเวศน์พบว่า วัดโพธิ์ชัย วัดพระธาตุดินแดน เป็นจุดศูนย์รวมประชาชนเพื่อใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา โดยหยุดทำงานวันพระ เข้าวัดปฏิบัติธรรมภาวนารักษาศีลและการแสดงออกทางวัฒนธรรมอันดีงาม มีจุดเด่นวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่สืบทอดอย่างเข้มแข็งและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และมีการใช้พื้นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะการใช้เป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำเกษตรกรรมที่มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ซึ่งการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชนระหว่างเขตแดนเพื่อให้เกิดความมั่นคงเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประชาชน การใช้พื้นที่ป่าชุมชนที่หมู่บ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ เป็นแหล่งยาสมุนไพรและการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้าน สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่การผสมผสานอย่างบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ภูมิปัญญาที่มีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงวัฒนธรรม คือ เป็นสิ่งไม่คงที่ (Dynamics) มีความหลากหลาย (Differentiation) เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Changeable) โดยกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ 1) เกี่ยวกับด้านสังคม อาทิ การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ให้โอกาสที่เท่าเทียมกันเพื่อเพิ่มคุณค่าในความเป็นมนุษย์ การเข้าถึงทรัพยากร ความยุติธรรม อิสรภาพ และความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตที่เหมาะสม

2) ศูนย์กลางการพัฒนา “การพัฒนาคน” ด้วยการมีเป้าประสงค์ที่ทำให้คนจัดการตนเองได้และเกิดการพัฒนาพึ่งตนเอง 3) การทำงานเป็นเครือข่าย ตามแนวความคิดพื้นฐานในการสร้างพลังให้แก่ประชาชน ด้วยการมอบอำนาจของประชาชน เพื่อประชาชนและโดยประชาชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม 4) ใช้กลยุทธ์การทำงานที่หลากหลายสอดคล้อง สมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการภายในของสถาบันทางสังคมต่างๆ ตามเป้าหมายการเพิ่มรายได้และ คุณภาพชีวิตโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อย่างทั่วถึง ด้วยการควบคุมติดตามอย่างมีระบบต่อทิศทางและแนวโน้มที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ บ้านแสงภา บ้านห้วยนา บ้านปากอ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ก่อนมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การทำบุญลานหินสีก่อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวตำบลแสงภา และเป็นจุดศูนย์รวมประชาชนเกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา หยุดทำงานในวันพระรักษาศีลปฏิบัติธรรมภาวนา ณ วัดพระธาตุดินแดน วัดศรีโพธิ์ชัย ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีผลการวิจัยและเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงไว้ว่าการยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับแนวคิดของการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รัฐควรแทรกแนวทางการบริหาร จัดการ ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถยืนอยู่บนขาของตัวเองและเป็นที่พึ่งของประชาชน ข้างเคียงเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้ชุมชนสูญเสียประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างยั่งยืน (Tasvanekh, J., et al., 2008, p.121) ความเชื่อที่ถูกต้องในพุทธศาสนาและศรัทธาที่สมาชิกของหมู่บ้านมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนทำให้สามารถสร้างภูมิปัญญาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และยังเกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพื้นที่ป่าสมบูรณ์รักษาระบบนิเวศน์ที่เกื้อกูลต่อหมู่บ้านเป็นอย่างดี

แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา

1. มีการบุกรุกเข้าไปใช้พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ตั้งวัด สำนักสงฆ์ ย่อมเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันของประชาชนในพื้นที่มีวัดศรีโพธิ์ชัย วัดพระธาตุดินแดน เป็นจุดศูนย์รวมประชาชนเพื่อใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา เข้าวัดปฏิบัติธรรมภาวนารักษาศีลและการแสดงออกทางวัฒนธรรมอันดีงาม การมีจุดศูนย์รวมการทำกิจกรรมในทางศาสนาที่เรียบง่ายเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันและมีเอกลักษณ์เป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ สาระสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การผสมผสานอย่างบูรณาการระหว่างระบบคิดศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคมและภูมิปัญญา มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีจิตวิทยา สอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม มีความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่คือ บ้านแสงภา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ก่อนมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การทำบุญลานหินสี ก่อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของตำบลแสงภา รองลงมาคือ จุดศูนย์รวมประชาชนเกี่ยวกับพิธีการทางศาสนาหยุดทำงานในวันพระ รักษาศีล ปฏิบัติธรรม ภาวนา ณ วัดพระธาตุดินแดน วัดศรีโพธิ์ชัย ซึ่งมีผลการวิจัยและเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงไว้ว่าการยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับแนวคิดของการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รัฐควรแทรกแนวทางการบริหาร จัดการ ความ รับผิดชอบและการมีส่วนร่วมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถยืนอยู่บนขาของตัวเองและเป็นที่พึ่งของประชาชน ช่างเคียงเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นภูมิคุ้มกันทำให้ชุมชนสูญเสียประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างยั่งยืน (Tasvanech, J., et al., 2008, p.121) แนวทางที่เกี่ยวกับด้านศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแนวทางที่ประชาชนมีส่วนร่วมได้ง่ายและเป็นแนวทางพื้นฐานที่สามารถสอดแทรกการมีส่วนร่วมในแนวทางอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับอันเป็นสิทธิพื้นฐานของหมู่บ้านกลับทำให้วิถีชีวิตของหมู่บ้านเกิดการอนุรักษ์ปรับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านที่มีความเกื้อกูลกับทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล

2. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจการเกษตรพืชเชิงเดี่ยว อาทิ ข้าวไร่ ชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด ที่หมุนเวียนในพื้นที่ทำกินเดิมของแต่ละครอบครัว บริเวณพื้นที่เชิงเขาหรือพื้นที่ราบหลังเขา ที่มีการผ่นปรน ครอบครองแนวเขตกันเอง เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ พบว่า หมู่บ้านมีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินในเชิงอนุรักษ์เกื้อกูลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ เช่น การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง โดยมีการทำนาข้าวในพื้นที่ราบหรือข้าวไร่ในที่เชิงเขาของหมู่บ้าน เพื่อการบริโภคในครอบครัว การเกษตรที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ “การสร้างป่า สร้างรายได้” การปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความสอดคล้องกับหลักการของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานอย่างบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคมและภูมิปัญญา ที่มีการทำงานเป็นเครือข่าย ตามแนวความคิดพื้นฐานในการสร้างพลังให้แก่ประชาชนด้วยการมอบอำนาจของประชาชนเพื่อประชาชนและโดยประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม คุณลักษณะที่คล้ายคลึงกับวัฒนธรรม ในกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรแมคคาเดเมียหน่หรือกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ความรู้ ความเข้าใจ “การสร้างป่า สร้างรายได้” เป็นการทำการเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ ที่เห็นได้ว่าความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านนั้นประชาชนจะต้องได้รับประโยชน์ในทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยต้องมีการปรับตัว จากการเรียนรู้ ความขัดแย้ง นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ในจุดที่สมดุล

3. การสร้างความมั่นคงของหมู่บ้านนำสู่ความมั่นคงของประเทศชาติ ส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าเป็นหน่วยกำลังทางทหารเป็นผู้รับผิดชอบ แต่พบว่า การมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงในพื้นที่ทางความมั่นคง กรณีที่เกิดสาธารณะภัยขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านและการเฝ้าระวังในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงภัยเพื่อความมั่นคงของประเทศ รวมถึงความมั่นคงในการประกอบอาชีพของประชาชน โดยการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชนระหว่างแนวเขตที่ทำกินกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทรายให้ชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่สำคัญและสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมหมายถึง การร่วมรับรู้ มีความเข้าใจ ตระหนัก ในสถานการณ์ปัญหา การหาแนวทางและร่วมแก้ไขปัญหา รวมทั้งรับประโยชน์ใน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นๆ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ 1) การทำงานเป็นเครือข่าย ตามแนวความคิดพื้นฐานในการสร้างพลังให้แก่ประชาชนด้วยการมอบอำนาจของประชาชนเพื่อประชาชนและโดยประชาชนเปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม 2) ใช้กลยุทธ์การทำงานที่หลากหลายสอดคล้องและสมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการภายในของสถาบันทางสังคมต่างๆ ตามเป้าหมายการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อย่างทั่วถึง ด้วยการควบคุมติดตามอย่างมีระบบต่อทิศทางและแนวโน้มที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ความรู้ ความเข้าใจ ลำดับรองลงมาคือ การประกอบอาชีพ ที่ประชาชนเขตทำกินที่เป็นแนวเขตของ อุทยานแห่งชาติภูสวนทราย พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชน ซึ่งตามแนวทางในข้อ 2 และ ข้อ 3 มีงานวิจัยและเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูง ไว้ว่ารัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจน สำหรับการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงว่ามีแนวทางใดเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและวิธีปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานให้สอดคล้องกัน ทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาพร้อมกันเป็นไปอย่างราบรื่น (Tasvanech, J., et al., 2008, p.121) ดังนั้นย่อมเห็นได้ว่าความมั่นคงของรัฐจะต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความมั่นคงของหมู่บ้านเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมที่ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่ายในหมู่บ้านได้มีการแบ่งหน้าที่ ผลประโยชน์ในสิทธิการจัดการที่เป็นพื้นฐานของหมู่บ้านได้อย่างเป็นรูปธรรมย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงได้

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานทางราชการ มักจะเข้าใจและมีทัศนคติว่าเป็นผู้เจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องอนุรักษ์ ดูแลรักษาแต่ผู้เดียว โดยให้ความสำคัญน้อยกว่าหมู่บ้านและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหมู่บ้านอยู่เสมอ พบว่า ในตำบลแสงภามีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีใหม่ในการบริหารการจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาถ่ายทอดเพื่อทดลองในพื้นที่เกษตรขนาดเล็กมีสัดส่วนที่เหมาะสม (30:30:30:10) มีการบริหารกิจกรรมอย่างเป็นระบบ การบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับระบบน้ำเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันระบบการผลิตของเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งหลักการปลูกป่าปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รองรับการผลิตประทุน ปลูกรับซับน้ำ ปลูกอุดช่วงไหล่ตามร่องห้วยโดยรับน้ำฝนอย่างเดียวสามารถช่วยอนุรักษ์

ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำต้นทุนนำมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค สำหรับระบบประปาภูเขารวมทั้งเพื่อการเกษตรในการทำนาโดยมีกลุ่มผู้ใช้น้ำรับผิดชอบและสามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่เพื่อทางความมั่นคงในการประกอบอาชีพประชาชน ที่เป็นป่าชุมชนเป็นพื้นที่กั้นชนระหว่างแนวเขตที่ทำการเกษตรกรรมกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ที่เป็นแหล่งอาหารไม้ใช้สอยและแหล่งยาสมุนไพร ในพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมที่เคยทำการเกษตรมาก่อนแล้วโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันจะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสิ่งแวดล้อมของตำบลแสงภา มีความยั่งยืน ตามหลักของการพัฒนาคนให้จัดการตนเองได้ เป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม ความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ คือ น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขา ทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวนแห่งชาติ รองลงมาคือพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านนำมาใช้ประโยชน์เป็น แหล่งอาหารธรรมชาติ เป็นแหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้าน ตามที่สมาชิกในหมู่บ้านความต้องการ ซึ่งจากงานวิจัยและเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูง นั้น 1) รัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจน สำหรับการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงว่ามีแนวทางใดเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้หน่วยงานรับผิดชอบทำการศึกษาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและวิธีปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานให้สอดคล้องกัน ทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน 2) การยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รัฐควรแทรกแนวทางการบริหาร จัดการ ความ รับผิดชอบและการมีส่วนร่วมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถยืนอยู่บนขาของตัวเองและเป็นที่ยึดของประชาชน ช่างเคียงคู่อุปถัมภ์ของชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้ชุมชนสูญเสียประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างยั่งยืน (Tasvanech, J., et al., 2008, p.121) ย่อมเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานทางราชการฝ่ายเดียวย่อมไม่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทั่วถึง ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติให้หมู่บ้านและภาคอื่นๆเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับบริบทของหมู่บ้านนั้นๆ

การพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ได้นำกรอบแนวคิด หลักการ กระบวนการ วิธีการ การมีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขตกิจกรรมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม

1. การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันของประชาชน ที่มีจุดศูนย์รวมในทางศาสนาที่เรียบง่ายเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนที่สำคัญ จะสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ในหมู่บ้านเป็นอย่างดี เป็นสาระสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ การผสมผสานอย่างบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม การมีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ มีความเข้าใจและตระหนัก ในสถานการณ์ปัญหา การหาแนวทางและร่วมแก้ไขปัญหาพร้อมทั้งรับประโยชน์ใน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นๆ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเท่านั้น แต่ได้พบว่ามีประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรแมคคาเดเมียนี้ ที่มีการทำงานเป็นเครือข่ายตามแนวคิดพื้นฐานในการสร้างพลังให้แก่ประชาชนด้วยการมอบอำนาจของประชาชนเพื่อประชาชนโดยประชาชน ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันเข้าสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีจิตวิทยา สอดคล้องกับ ความรู้ ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ คือ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้/การทำบุญลานหินสีก้อนเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวตำบลแสงภา

รองลงมา คือ จุดศูนย์รวมประชาชนเกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา หยุดทำงานในวันพระรักษาศีลปฏิบัติธรรม ถาวนา ณ วัดพระธาตุดินแดนและวัดศรีโพธิ์ชัย ส่วนใหญ่แสดงทัศนคติว่า ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ทำบุญ ถวายเทียนเล่มนั้นเป็นวัฒนธรรมสำคัญของตำบลแสงภา มีส่วนร่วม

2. รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจ การเกษตรที่มีข้อจำกัดในพื้นที่การเกษตรทำนาข้าวในพื้นที่ราบและข้าวไร่ในที่เชิงเขา ของหมู่บ้านเพื่อการบริโภคในครอบครัว ทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยว อาทิ ข้าวไร่ ชิง ข้าวโพด ไร่สับปะรด บริเวณพื้นที่เชิงเขาหรือพื้นที่ราบหลังเขาซึ่งสมาชิกของหมู่บ้านรับรองแนวเขตกันเองหมุนเวียนในพื้นที่ทำกินเดิม มีลักษณะเป็นการทำไร่เลื่อนลอยบุกเบิกพื้นที่ป่าใหม่ทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยวเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน พบว่า หากมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้อง การปลูกพืชตามหลักการการปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง การเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม “การสร้างป่า สร้างรายได้” การปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านเพิ่มเติม รวมทั้งการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสมให้เกิดกับหมู่บ้านการตั้งป่าชุมชนของหมู่บ้านเป็นพื้นที่กันชนของแนวเขตที่ทำกินกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ที่มีความชัดเจนครอบคลุม ซึ่งเป็นพื้นที่เกี่ยวกับความมั่นคงในการประกอบอาชีพของประชาชน ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง มีความสอดคล้องกับหลักการของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานอย่างบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคมและภูมิปัญญาสอดคล้องกับหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบในการดำรงอยู่ของสมาชิกหรือกลุ่มในสังคมตามสถานะของแต่ละคน/กลุ่มโดยมีการจัดแบ่งลักษณะการพัฒนาตนเองหรือกลุ่มเป็นขั้นเป็นตอนตามคุณลักษณะซึ่งอาศัยฐานความรู้ทางวิชาการ ทั้งฐานทางจิตใจที่มีคุณธรรมเป็นหลักในการตัดสินใจอย่างเหมาะสมเพื่อตนเองและสังคม

3. รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในด้านการเมือง พบว่า การตั้งป่าชุมชน เป็นพื้นที่กันชนระหว่างแนวเขตที่ทำกินกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย ที่ชัดเจนและครอบคลุมจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ทางความมั่นคง ทำให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมที่สำคัญในการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ให้เป็นพื้นที่เกี่ยวกับความมั่นคงในการประกอบอาชีพของประชาชนที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาสังคมในการทำงานเป็นเครือข่าย ตามแนวความคิดพื้นฐานในการสร้างพลังให้แก่ประชาชน ด้วยการมอบอำนาจของประชาชน เพื่อประชาชนและโดยประชาชน ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งจากการประเมินผลทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในลำดับรองประเด็นทางการเมืองคือการประกอบอาชีพของประชาชนเขตทำกินที่เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตของอุทยานแห่งชาติภูสวนทราย มีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชน และ พื้นที่ป่าชุมชนหมู่บ้านสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ แหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้านตามความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในประเด็นที่ว่า การประกอบอาชีพของประชาชนที่มีเขตทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตของอุทยานแห่งชาติ ให้มีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชน อันจะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านในการเฝ้าระวังในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงภัยเพื่อความมั่นคงของประเทศ

4. รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในด้านสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านที่มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการทฤษฎีใหม่ในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาถ่ายทอดเพื่อทดลองในพื้นที่การเกษตรขนาดเล็กอย่างเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม

(30:30:30:10) มีการบริหารกิจกรรมอย่างเป็นระบบรวมทั้งการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับระบบน้ำเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันระบบการผลิตของเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งหลักการปลูกป่าปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รองรับการผลิตประเพณี ปลูกข้าวปลูกน้ำ ปลูกอุตสาหกรรมปลูกไม้ตามร่องห้วยโดยรับน้ำฝนอย่างเดียวยังสามารถช่วยอนุรักษ์ดิน เป็นแหล่งต้นน้ำต้นทุนนำมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขารวมทั้งเพื่อการเกษตรกรรมในการทำนาโดยมีกลุ่มผู้ใช้น้ำรับผิดชอบ สามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่เพื่อทางความมั่นคงในการประกอบอาชีพประชาชน ที่เป็นป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชนระหว่างแนวเขตที่ทำการเกษตรกรรมกับแนวเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวทนาย รวมทั้งเป็นแหล่งอาหาร ไม้ใช้สอยและแหล่งยาสมุนไพรของหมู่บ้าน และในพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมที่เคยทำการเกษตรมาก่อนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน จะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมมีความยั่งยืน ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีระบบสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาและทฤษฎีความขัดแย้ง โดยหลักการพัฒนาค้นหาให้จัดการตนเองได้โดยมีผลการประเมินเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจในประเด็นการประกอบอาชีพคือ ที่ทำกินของประชาชนเขตทำกินที่เป็นแนวเขตของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ มีการตั้งป่าชุมชนเป็นพื้นที่กันชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในประเด็นที่ว่า น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ระบบประปาภูเขาและทำการเกษตรกรรม มีแหล่งต้นน้ำจากป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวทนาย รองลงมาคือ ใช้ประโยชน์ที่ดินของตำบลแสงภาในพื้นที่การเกษตรเดิมก่อนที่ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติภูสวทนายที่ชัดเจนครอบคลุมของประชาชนเป็นหลักแหล่งจะสามารถทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ให้ความสำคัญในทุกด้านจะทำให้สามารถเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนถูกต้องรวมทั้งความเชื่อมโยงในมิติต่างๆสู่การแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องของสังคม โดยทั้งนี้สามารถนำระบบการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินและการแบ่งลักษณะประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทมาจำแนกการใช้ประโยชน์ให้กิจกรรมมีสอดคล้องลักษณะและประเภทของที่ดินอย่างเหมาะสม ในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นๆ จะทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุดและสมดุล (Klindao, S., 2007, p.112)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ส่วนราชการที่รับผิดชอบในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

1. ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่มีผลกระทบทางสังคมเพื่อให้สามารถประเมินสถานการณ์ ขอบเขตของปัญหา แนวทางและรูปแบบการแก้ไขปัญหาในภาพรวมได้ชัดเจน โดยนำพลังทางสังคมใช้ในการขับเคลื่อน เนื่องจากการวิจัยพบว่า จากกระบวนการพัฒนาสังคมที่ให้ความสำคัญที่คน ที่มีการทำงานเป็นกลุ่มและมีเครือข่ายที่ได้รับการขัดเกลาโดยกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลต่อกันที่มีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของหมู่บ้าน สามารถสร้างพลังทางสังคมที่เข้มแข็งทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุขและสมดุลได้

2. ควรมีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล ร่วมกันในมิติที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมทุก 10 ปี เนื่องจากการวิจัยพบว่า ในการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน ที่ได้สร้างข้อตกลง กติกาที่มีสภาพบังคับร่วมกันจะทำให้ทุกภาคส่วนได้เห็นเป้าหมายร่วมกันและสามารถใช้กระบวนการในการพัฒนาสังคม โดยพลังการมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือในการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติกันได้

3. ควรมีการติดตามและประเมินผลรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในตำบลแสงภา เป็นช่วงเวลา เนื่องจากพบว่า สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลแสงภา มีการเปลี่ยนแปลง ได้รับผลกระทบจากกระแสการผลิตรายหลักและมีการปรับตัวเป็นระยะๆ ดังนั้นหากมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะสามารถปรับปรุงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้สอดคล้องกับบริบทของหมู่บ้านและสร้างความสมดุลได้อย่างต่อเนื่อง

4. การสร้างพลังทางสังคม พลังการมีส่วนร่วม การสร้างความมั่นคงและยั่งยืน จากแนวคิดหลักการ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม ในมิติการพัฒนาสังคม นั้นสามารถหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาทางสังคมได้แต่สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามองค์ประกอบทางสังคมที่พัฒนาขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการนำมาออกแบบงานวิจัยครั้งต่อไปได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการปฏิบัติการร่วมกับหมู่บ้านเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เพื่อจะได้ข้อมูลจากการมีส่วนร่วมที่เกิดจากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เป็นปัจจุบัน

2. การวิจัยเปรียบเทียบในพื้นที่เป้าหมายอื่นที่มีบริบทที่ใกล้เคียงกันเพื่อทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีการตรวจสอบซ้ำและมีความถูกต้อง

Reference

- Capra, F. (2002). **The Hidden Connections** New Yor. New York : Random House.
- Klindao, S. (2007). **Land Use**. [Online]. Available : <https://cwphidden.word press.com> [2015, July 30].
- Roekhray, D. (2015). **Thai Society for Management and Promotion of Agriculture: Unit 2, Theory and Concepts Social development Sukhothai Thammathirat Open University**. [Online]. Available : www.agri.stou.ac.th. [2015, July 30].
- Sangha Sub-district Administrative Organization. (2015). **Development Plan for the Sangha Subdistrict Administrative Organization 2015**. Loei : Office of the Permanent Secretary.
- Tasvanech, J., et al. (2008). **The study of land use in highland areas**. [Online]. Available : <http://library.trf.or.th> [2015, December 15].
- Wichiennoi, N. (2008). Land and Land Use Planning in Thailand. **Journal of Public Works** [Online Serial], (29). Available : www.sheltercentre.org. [2015, December 18].